Suomen YK-liiton lausunto vuoden 2020 talousarviosta ulkoasiainhallinnon alalta 5.11.2019

SUOMEN ON PANOSTETTAVA VAHVEMMIN MONENKESKISEEN YHTEISTYÖHÖN

Suomen YK-liitto kiittää ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen talousarvioesitykseen liittyen.

Suomen YK-liitto pitää erinomaisena hallitusohjelman ja vuoden 2020 talousarvioesityksen lähtökohtaa, jonka mukaan Suomen ulkopolitiikka kokonaisuudessaan edistää YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030:n ja Pariisin ilmastosopimuksen tavoitteita. Positiivista on myös se, että hallitusohjelma tähtää monenkeskisen sääntöperustaisen yhteistyön vahvistamiseen, YK:n uudistusten tukemiseen ja YK:n kautta kanavoitavan tuen nostamiseen.

Suomi on toiminut edelläkävijänä kestävän kehityksen budjetoinnissa, mikä on herättänyt kansainvälistä kiinnostusta. Kestävän kehityksen budjetoinnin käytäntöjen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää ja sitä tukee myös kokemusten kansainvälinen jakaminen. Ensi kesänä Suomi raportoi YK:lle kestävän kehityksen toimeenpanosta toisen kerran (Voluntary National Review, VNR) ja nyt on tärkeää miettiä laajemmin indikaattoreita, joilla edistystä mitataan hallitusohjelman ja talousarvion toimeenpanossa. Erityisesti sosiaalisen kehityksen osalta kehittämistyötä tarvitaan vielä merkittävästi.

Suomen tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota politiikkakoherenssiin ja edistää sitä määrätietoisesti myös EU:ssa. On tärkeää huolehtia siitä, että kestävän kehityksen tavoitteet otetaan osaksi eurooppalaista talouden ohjausjärjestelmää (European Semester).

Johdonmukaisesti kohti 0,7%-tavoitetta

YK-liitto iloitsee siitä, että kehitysyhteistyömäärärahoihin esitetään 100,34 miljoonan euron lisäystä. Suunta on oikea, mutta edelleen puuttuu suunnitelmaa siitä, millä aikataululla hallitusohjelmaan kirjattu 0,7% BKTL-osuus tullaan saavuttamaan. Nyt esitetyillä korotuksilla päädytään ensi vuonna 0,41 prosenttiin BKTL:sta.

Kehitysyhteistyön päämääränä on äärimmäisen köyhyyden poistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen sekä ihmisoikeuksien toteutuminen. Agenda 2030:n ”ketään ei jätetä” -periaate ohjaa osaltaan ottamaan heikoimmin toimeentulevat väestöryhmät ja maat ensi sijaiseksi kohderyhmäksi. Näyttää kuitenkin siltä, että Afrikka-painotuksesta huolimatta vähiten kehittyneiden maiden tuki jää edelleen kauas Addis Abebassa luvatusta 0,2% BKTL-tasosta.

Kaikkien rahoitusinstrumenttien tulee ensisijaisesti pyrkiä köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseen ja niiden toimintaa tulee arvioida yhtäläisillä kriteereillä.

Suomen YK-rahoitus nostettava yhteispohjoismaiselle tasolle

Ennen edellisen hallituksen rajuja määrärahaleikkauksia YK-järjestöjen kautta kanavoitu tuki oli noin 27 % varsinaisesta kehitysyhteistyöstä. Leikkausten jälkeen vuonna 2018 YK-järjestöjen tuki oli vain 17,5 % varsinaisesta kehitysyhteistyöstä.

Ensi vuonna monenkeskiseen yhteistyöhön esitetään käytettäväksi 219 miljoonaa euroa. Määrärahat kasvavat 47 miljoonalla eurolla edellisestä vuodesta. Maailmanpankin, kehitysrahoituslaitosten, YK:n ja mahdollisten muiden toimijoiden kautta kanavoidaan näin ollen yhteensä 32% varsinaisen kehitysyhteistyön määrärahoista. Talousarvioesityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, miten rahoitus jakautuu kansainvälisten rahoituslaitosten, YK-järjestöjen ja muiden toimijoiden kesken. Perusteluosioissa todetaan, että määrärahojen kohdentaminen pohjautuu toimijoiden tehokuutta mittaaviin vaikuttamissuunnitelmiin. Läpinäkyvyyden parantamiseksi olisi toivottavaa, että myös nämä hallintoa ohjaavat asiakirjat olisivat julkisia.

Rahapula uhkaa myös YK:n uudistumista ja legitimiteettiä.

YK:n pääsihteeri ilmoitti ja kesällä 2019 järjestön kärsivän akuutista käteisvarojen puutteesta. Edelleen 1/3 jäsenmaksuista on maksamatta ja sihteeristö joutuu lainaamaan varoja eri tarkoituksiin suunnatuista rahastoista varoja pitääkseen keskeiset toiminnot käynnissä. Tilanne on kestämätön. YK:n pääsihteerin aloittamien reformien tavoitteena on tehostaa ja joustavoittaa YK:n toimintaa. Tavoite ei toteudu, ellei sihteeristöllä ole poliittista tukea ja riittäviä resursseja uudistusten toimeenpanoon. Rahoitusvaikeudet heijastuvat siten suoraan YK:n tuloksellisuuteen ja legitimiteettiin.

Suunnitelmallisuutta ja tuloksellisuutta haastaa myös YK-järjestöille annettavan tuen korvamerkitseminen. Kehityssektorin uudistuksen myötä YK:n maatoimistoissa siirrytään

uudenlaisiin maaohjelmiin (The United Nations Development Assistance Framework, UNDAF), jotka laaditaan yhteistyössä kumppanimaiden hallinnon kanssa. Näiden ohjelmien pohjalta YK:n maatiimi määrittelee ne YK-järjestöt ja toimijat, joita ohjelman toimeenpano edellyttää. Rahoituksen korvamerkitseminen heikentää siten sekä YK-järjestöjen että vastaanottavan hallituksen mahdollisuuksia ohjata kehitystä yhteisesti sovitun ohjelman mukaisesti.

Johdonmukaisella ja vahvalla YK-politiikalla sekä YK-rahoituksella on merkitystä Suomen pyrkiessä YK:n ihmisoikeus- ja turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäsenmaaksi. Sitoutuminen sääntöperustaiseen monenkeskiseen yhteistyöhön on erityisen tervetullutta myös tästä syystä.

Konfliktien ennaltaehkäisy ja rauhanvälittäminen vahvistuu

Suomi on perinteisesti ollut vahva rauhanturvatoimija. Vuoden 2020 budjetissa esitetään maltillista lisäystä sekä sotilaalliseen (400 -> n. 500) että siviilikriisinhallintaan osallistumiseen (122 -> 150), mikä osaltaan luo edellytyksiä kestävämmälle kehitykselle. Eniten suomalaisia rauhanturvaajia (199 henkilöä) palvelee Libanonissa UNIFIL -operaatiossa. YK-liitto pitää Suomen osallistumista YK-operaatioihin tärkeänä ja kannustaa jatkossakin osallistumaan mahdollisimman laaja-alaisesti eri operaatioihin, myös pienemmällä asiantuntijapanoksella. Konfliktinehkäisy, rauhanvälitys ja rauhanrakennus ovat nousseet keskeiselle sijalle sekä YK:ssa että Suomen ulkopolitiikassa. Perinteisen rauhanvälitystoiminnan ohella tuetaan yhä enemmän erilaisia dialogiprosesseja ja pyritään vaikuttamaan konfliktien juurisyihin. Suomi on ollut edelläkävijä turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” toimeenpanossa ja käynnistänyt ensimmäisten maiden joukossa päätöslauselman 2250 ”Nuoret, rauha ja turvallisuus” kansallisen toimeenpanosuunnitelman laadinnan yhteistyössä nuorten kanssa. Jatkossa uusien toimintamallien syntymistä voidaan tukea esimerkiksi tuomalla yhteen YK:n rauhanvälitystoimiston (Mediation Support Unit, MSU), UNTILin ja järjestökentän toimijoita ja heidän tekemäänsä työtä Rauhanvälitystyöhön nyt esitetty määrärahakorotus on kauan kaivattu askel oikeaan suuntaan.

Kansalaisyhteiskunnan tukeminen, demokratia ja oikeusvaltiokehitys

Hallitus esittää kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön määrärahoihin 10 miljoonan euron korotusta, joka nostaa tason 11 prosenttiin varsinaisesta kehitysyhteistyöstä. Hallitusohjelman lisäpöytäkirjassa tavoitteeksi on asetettu 15 prosenttia. YK-liitto pitää tärkeänä, että ohjelmatukijärjestöjen ohella myös pienillä kansalaisjärjestöillä on mahdollisuus saada tukea kehitysyhteistyöhankkeisiin. Hyvien yhteistyöverkostojensa avulla myös pienet toimijat voivat

olla huomattavasti kokoaan suurempia kehityksen edistäjiä. Lisäksi ne tarjoavat suurelle joukolle vapaaehtoisia mielekkään tavan osallistua kansainväliseen yhteistyöhön.

Ensi vuonna 75 vuotta täyttävä YK on käynnistänyt maailmanlaajuisen prosessin kuullakseen kansalaisten mielipiteitä ja toiveita niistä teemoista ja toimenpiteistä, joita yhteisen tulevaisuutemme turvaamiseksi on tehtävä. Suomen YK-liitto vaikuttaa kahdensuuntaisesti: viestimällä YK:n arvoista ja työstä Suomessa sekä tukemalla Suomen ja kansalaisyhteiskunnan vaikuttamismahdollisuuksien parantamista YK:ssa. YK-liitto tekee muun muassa yhteistyötä noin 145:n YK-kouluverkostoon kuuluvan oppilaitoksen kanssa ja tarjoaa niiden opiskelijoille mahdollisuuksia oppia lisää monenkeskisestä yhteistyöstä ja YK:n teemoista.

Toimenpide-esitykset lyhyesti:

- Yli hallituskausien ulottuva tiekartta 0,7%-BKTL-osuuden saavuttamiseksi.
- Suomen rahoitus YK-järjestöille on nostettava 30 prosenttiin varsinaisesta kehitysyhteistyöstä ja maksatukset on tehtävä ajallaan.
- YK-järjestöjen tukemisessa painopisteen on oltava muiden Pohjoismaiden tapaan yleisrahoituksessa (ks. Liite 1: Pohjoismaiden välinen ‘core and non-core funding’ -vertailu).
- Vähiten kehittyneiden maiden tuki nostettava 0,2% BKTL:sta (nyk. 0,14%).
- Kansalaisjärjestöjen tuki nostettava 15%:n tasolle ja tukea kanavoitava myös pienten järjestöjen kautta.
- Kestävän kehityksen tavoitteet osaksi Euroopan talouden ohjausjärjestelmiä.
- Kestävän kehityksen budjetoinnin kehittäminen erityisesti sosiaalisen kestävyyden osalta esimerkiksi sukupuolitietoisen budjetoinnin ja sukupuolivaikutusten arvioinnin sisällyttäminen kestävän kehityksen budjetointiin.
- Humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön jatkumoa tulee vahvistaa.
- Rauhanvälityksen osuutta budjetissa on kasvatettava merkittävästi siten, että se kattaa myös 1325- ja 2250 -päätöslauselmien toimeenpanon. Ennaltaehkäisevä työ on aina taloudellisesti tehokkaampaa kuin jälkien korjaus.
- Suomen tulee pitää kiinni Pariisin ilmastosopimuksen sitoumuksista ja ilmastorahoituksen tulee olla läpinäkyvää.
- Eräiden valtionapujen momentilta tukea saavien järjestöjen tukea nostettava vastaamaan nykyistä kustannustasoa ja toimintaympäristön asettamia haasteita. (Avustukset tällä hetkellä vuoden 2002 tasolla). YK-järjestöjen tuen noustessa myös niiden toiminnasta tiedottavien ja niihin vaikuttavien järjestöjen tuen tulisi nousta, jotta voidaan vahvistaa kansalaisten tietoisuutta niiden tekemän työn sekä monenkeskisen sääntöpohjaisen yhteistyön ja YK-järjestelmän merkityksestä.

Liite 1. Vertailu pohjoismaisesta rahoituksesta YK-järjestöille Unicef, UN Women, UNFPA, UNDP ja UNHCR. Vuodet 2015-2018.

